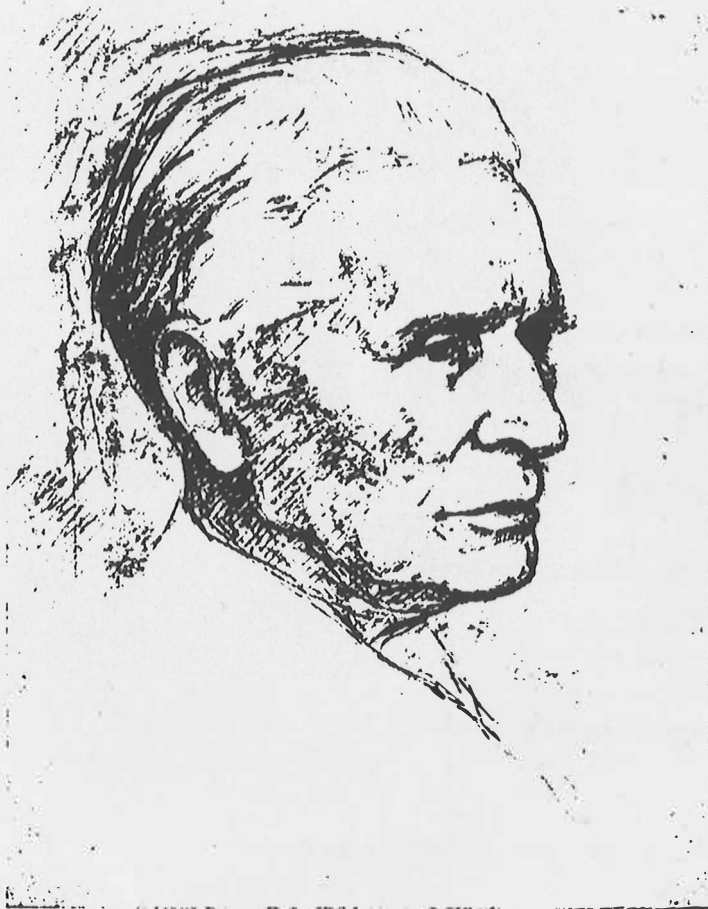

Pekka Lilja

EINARI VUORELAN LYRIIKASTA

Einari Vuorela

URN:ISBN: 978-951-39-8510-3
ISBN 978-951-39-8510-3 (PDF)
ISSN 0786-3829

ISBN 951-34-0111-1
ISSN 0786-3829

Jyväskylä 1993

Jyväskylän yliopisto, Monistuskeskus

Kannen kuva: Martti Könönen

© Jyväskylän yliopisto, Kirjallisuuden laitos
Julkaisuja 5

SISÄLLYS

JOHDANTO	5
Luonto ja Vuorela	6
Eroottinen Vuorela	12
Romanttinen vaeltaja	14
Tilinteko	16
KIRJALLISUUTTA	21

JOHDANTO

Einari Vuorelan (1889-1972) syntymän satavuotisjuhlia vietettiin Keuruulla vuonna 1989. Juhlien yksimielinen sanoma oli se, että Vuorelan runous elää edelleenkin ja että hän saavuttanut klassikon aseman Suomen lyriikassa. Onkin totta, että Vuorela on mukana kaikissa merkittävissä Suomen runouden antologioissa. Samoin Vuorela saa kohtuullisen mittaisen käsittelyn Suomen kirjallisuuden yleisesityksissä. Häntä koskevat arvioinnit ovat yleensä myönteisiä.

Mutta olisi väärin Vuorelaa kohtaan tehdä hänestä jonkinlainen kotiseuturunoilija, joka kuvaa Keuruun Jukojärven ja Multian korpia, mäkiä, soita ja järviä. Toki ne esiintyvät hänen lyriikassaan joskus todellakin vain maiseman funktiossa, kuten Unelma Knuuttila on pro gradu -työssään *Keurusseutu Einari Vuorelan tuotannossa* (1980) osoittanut, mutta tämä on silti vain toissijainen funktio. Tärkeintä Vuorelan tuotannossa on se, että hän käyttää maisemaansa trooppien eli kielikuvien raaka-aineena. Vuorela ei siis ole mikään varsinainen kotiseuturunoilija. Suurin osa hänen ns. kotiseuturunoistaan onkin tilaustöitä erilaisiin julkaisuihin ja juhliin. Kun Vuorelan runoutta lähestyy analyttisessä mielessä, tekisi mieli huudahtaa: Unohtakaa, että hän on Jukojärveltä, unohtakaa nämä korvet, suot ja muuttolinnut! Älkää tehkö hänestä provinssirunoilijaa!

On tietysti selvää, että kotoisen maiseman tunnelma on vaikuttanut voimakkaasti Vuorelaan ja näkyy hänen tuotannossaan, mutta kyse on nimenomaan tunnelmasta, jonka herkkä esteetti Vuorela pystyi siirtämään lyriikkansa sielunmaisemaan. Kyse on samasta asiasta, mikä tulee näkyviin tai paremminkin kuuluviin musiikissa. (Kerron tästä omakohtaisen esimerkin. Istuin eräänä syysaamuna Pariisissa Suomen instituutin johtajan professori Tarmo Kunnaksen keittiössä. Avasin radion ja katselin vastapäistä kiviseinää. Rupesin kuitenkin kuuntelemaan tarkemmin radiosta kuuluvia säveliä. Jotenkin ne toivat vähitellen väkisin mieleen suomalaisen metsän kohinan. Tunnen huonosti klassista musiikkia, mutta tulin yhä varmemmaksi siitä, että tämän täytyy olla suomalaista. Riemuni olikin suuri, kun kuuluttaja ilmoitti lopuksi, että kyseessä oli Sibeliuksen musiikki. Kyseessä ei ollut Finlandia eikä Karelia-sarja, jotka sentään erotan Jääkärien marssista. Samalla tavalla Vuorela on tavoittanut sen tunnelman, joka sitoo meidät suomalaiset omaan maisemaamme.)

Mutta jotta Vuorelan lyriikalle voitaisiin antaa yleisempää merkitystä, sen on myös kyettävä sanomaan jokaiselle suomen kielen taitoiselle lyriikkaa ymmärtävälle jotain tärkeää ihmisen elämästä. Hänen lyriikkansa vastaanotto ei saa riippua siitä, onko lukija nähnyt kirjailijan kotitalosta Vuorelasta avautuvan maiseman tai onko hän vaeltanut runoilijan polun Vuorelasta Multialle tai peräti molempiin suuntiin.

Yllättävää kyllä Vuorelan runoutta koskevaa tutkimusta on olemassa verraten vähän. Hänestä ei ole tehty yhtään varsinaista monografiaa, mikä on eräs Suomen

kirjallisuudentutkimuksen suurista aukoista. Toki esimerkiksi Unto Kupiainen ja Rafael Koskimies ovat käsitelleet Vuorelan lyriikkaa: Kupiainen 1948 ilmestyneessä tutkimuksessaan *Suomalainen lyriikka Siljosta Sarkiaan* ja Koskimies muun muassa seuraavana vuonna ilmestyneessä teoksessaan *Elävä kansalliskirjallisuus*. Kupiainen julisti tuolloin Vuorelan täysin pysähtyneeksi runoilijaksi, kun taas Koskimiehen arvio on lähes ylistävä. Vuorelaa koskevan tutkimuksen puute on toisaalta haitta, mutta toisaalta se on myös etu. Tässä tilanteessa ei tarvitse olla auktoritatiivisten tulkintojen vanki.

Jo ensimmäisessä kokoelmassa *Huilunsoittaja* (1919) tulee näkyviin monia koko Vuorelan lyriikalle ominaisia piirteitä, teemoja ja motiiveja. Hyvin kuvaava on kokoelman runo Pienellä huilulla huutelen jo nimeään myöten. Vuorelan lyriikan soitin, joka tulee esiin lukemattomia kertoja hänen useissa kokoelmissaan, on huilu. Vuorelan huilussa on sordiino. Hän ei pauhaa vaskien lailla, kuten esimerkiksi Leino usein tekee, vaikka Vuorelan em. runo sinällään on saanut selviä vaikutteita Leinolta. Vuorela ei ota kantaa eikä elämöi. Hän laulaa lyriikassaan laulamisen ilosta, vaikka jo tässä ensimmäisessä kokoelmassa on myös synkkiä kudelmia. Vuorelahan oli kokoelman ilmestyessä jo 30-vuotias ja oli edellisenä vuonna menettänyt veljensä vapaussodassa Tampereen taistelussa. On kuitenkin korostettava, että Vuorelan lyriikan tulkinnassa biografinen metodi ei ole välttämätön.

Esikoiskokoelmassa vapaussota tulee näkyviin Sotatorvi-osastossa, joka ei kuitenkaan ole edustettuna hänen kolmesti ilmestyneessä Runot-valikoimassaan. Sotatorven toivotus on kuitenkin mahdollisimman epätyypillistä Vuorelaa. Sotatorvi-osaston runot eivät kuitenkaan jätä mitään epäilystä Vuorelan omasta poliittisesta kannasta vuoden 1918 tapahtumiin, kuten esimerkiksi runosta Huhtikuun myrsky voimme lukea. Siitä näkyy, että myös heimoaate oli Vuorelalle läheinen: "Sukumme ilkeän pajarin orjana itkee. Heimomme helvetillisessä puristuksessa hammasta puree. Viena vaikeroi, Viro ja Inkeri ikehensä heittää, Vepsä, Vatja ja Aunus! Mitä sanonkaan teille veljet! Me tulemme, veljet! Me tulemme huhtikuun hurmaavina päivinä. Me tulemme suuren puhdistuspesun mukana! Nyt Suomen suku ryssän hajun ikipäiviksi pukimistaan puhdistaa, Suomen mies miekallaan orjanpojasta ruhtinaan sukulaiseksi nousee, - Mikä ihana hurmaava Suomen päivä."

Kannattaa huomata, että huhtikuu on tässä toivon ja uuden elämän vertauskuva, kuten se on Vuorelan monissa muissakin, täysin epäpoliittisissa runoissa. Nämä vapaussotarunot ovatkin selviä poikkeuksia ohjelmallisuudessaan Vuorelan tuotannossa, josta ei kai tämän jälkeen poliittista kantaa ole löydettävissä.

Luonto ja Vuorela

Jo esikoiskokoelmassa tulee esiin Vuorelan suhde luontoon ja eräät tyypilliset kielikuvat. Vuorela runoilleen: "Pienellä huilulla huutelen/ korpeen ja korven yli./ Kuuntelen: kaikuja kumpuilee/ korpi ja korven syli." Tässä hän oikeastaan julistaa

omaa ohjelmaansa, jonka hän tuo esiin vielä selvemmin kokoelman prologissa. Vuorela naulaa siinä kiinni oman lyyrikonlaatunsa: "Metsä mulle pillin antoi, soitan sillä metsän kieltä. Soitan korven kohinoita, laulunpätkät metsätiellä." Hän on puhdas lyyrikko, laulaja laulamisen ilosta. Vuorelalta puuttuvat jokseenkin täysin ns. osallistuvat runot, vaikka esikoiskokoelmassa oleva runo Raiskattu talo voidaankin nähdä jonkinlaisena protestina puukaupoilla talonsa hävittäneitä vastaan. "Puute ajaa taloon samaa tietä, jota petäjikkö soluu mereen, tarttuu ohjaksihin luisin kourin, ajaa kuutamalle koko pereen."

Mutta tämä on poikkeuksellista Vuorelaa. Hän ilmeisesti tietoisesti vältti yhteiskunnallisia teemoja. Ne eivät sopineet hänen lyyrikonlaatuunsa.

Vuorela kiinnittää jo esikoiskokoelmassaan itsensä kotiseutunsa maisemaan monissa runoissa. Konkreetteimmin se tapahtuu runossa Tuolla on koti (alunperin Kotini näkyy): "Tuolla on koti! Sen sininen sauhu kiemuroi ilmaan, siellä äidin askar ja askel, polkema polku. Siellä isän kyntämä pelto ja kylvämä vilja." Näin osoittaen Vuorela ei tämän jälkeen kotimaisemastaan puhukaan. Toki hänen useista kokoelmistaan löytyy runoja, joissa kotiseutu ja sen maisema esiintyy arvona sinänsä, esimerkiksi kokoelmassa *Varjoleikki* (1925) on runo Kotiseutuni, jossa runon minä pyytää melkein anteeksi sitä lapsenomaista nostalgiaa, jonka kotiseutu hänessä herättää. Mutta useimmiten maisema ja sen osat ovat hänen runoudessaan sieluntilojen vertauskuvia, eivät pelkkiä maisemia. On hämmästyttävää, miten rikkaan kielikuvaston Vuorela pystyy kehittämään muutamista luonnonelementeistä. Jos häntä voi kutsua neroksi, niin juuri tässä on hänen neroutensa.

Vuorelalla on omat suosikkivuodenaikansa ja jopa -kuukautensa. Esikoiskokoelmas-
ta lähtien hänen positiivinen vuodenaikansa on kevät ja kuukausista huhtikuu. Huhutikuu on saanut oman runonsa ainakin neljässä Vuorelan kokoelmassa. Vuorela on nähnyt huhtikuun aivan päin vastoin kuin Eliot, joka teki siitä kuukausista julmimman. Ei tietysti ole mitenkään ainutlaatuista käyttää kevättä heräävän elämän ja inhimillisen toivon symbolina, kuten Vuorela tekee. Mutta hän osaa tehdä tämänkin omalla tavallaan, kielen mahdollisuuksia maksimaalisesti hyväksikäyttäen. Hänen huhtikuussaan "Ajaa Luojan lumiaurat" tai "Suon syrjä sipisee" tai "Huu - huu - huhtikuu" tai "Soi tuuli puissa, kurjet ääntää suosta" tai "Hursti on hangella valkenemassa". (Ennen oli tapana valkaista pellavakangaita keväthangilla.) Kupiainen on aivan oikeassa siinä, kun hän toteaa Vuorelan toistavan itseään. Mutta hän tekee sen kuitenkin tuoreella tavalla. Tapaamme samoja tuttuja elementtejä kokoelmasta toiseen, mutta kielen suhteen uusina.

Vuorelan sielunmaisema on dualistinen: sen valoisaa puolta symboloivat kevät ja kesä, synkkää syksy ja talvi. Tämäkään ei ole millään lailla uutta tai omaperäistä, mutta jälleen syksyn ja talven kielikuvat ovat vuorelamaisen loistokkaita. *Keväthartaus*-kokoelmassa (1921) Vuorelan dualismi näkyy hyvin osoittavasti. Nimensä mukaisten kevät- ja kesärunojen ohella siinä on useita syys- ja talvirunoja. Syysvaikutelma -runossa runon minä kokee syksyn ja talven tulon mykistävänä. Laulajan

laulut tukehtuvat: "Soista ja järvistä nousee huuruna viluinen sumu. - Mykkänä metsän polkuja hiivin."

Vaikuttava on myös saman kokoelman runo Talviyö, joka yhdistää lakonisella tavalla talven ja kuoleman.

TALVIYÖ

Hiljaisuus.

Sydänyö kulkee talvisen taivaan alla.
Tähtien kylmät kynttilät palaa
ilmojen ikkunalla.

Hiljaisuus.

Lie kuolema liki, tikari kiittää yössä.
Kultainen pursi soutaa, soutaa
ääneti tähtivyössä.

Hiljaisuus.

On kuolema kaunis, valkea vainajain paari,
avaruudessa liukuu, liukuu
kuunvenhe kultakaari.

(Keväthartaus 1921)

Talveen liittyvä runo Pakkanen ei sisällä niinkään synkkyyden ja pessimismin elementtiä, mutta ansaitsee tulla mainituksi suomalaisen lyriikan onnistuneimpiin personifikaatioihin kuuluvana runona eli elottoman elollistamisena.

PAKKANEN

Pihalla pakkaneen huopakengissä liikkuu,
tikapuun puolalla kiikkuu,
nurkkiin pyssyissä laukoo,
huuruten ovia aukoo.
Hämärä vaappuu varjosta riihen
vitkoin pihaan.
Pakkanen hihkuu sen hihaan,
painaa jäiset kasvonsa ruutuun
ja katsoo valkeaa vasten
päitä lukevain lasten.

(Keväthartaus 1921)

Sama syksyn ja talven käyttäminen pessimismin ja kuoleman kuvina jatkuu Vuorelan seuraavissakin kokoelmissa, esimerkiksi kokoelmassa *Varjoleikki* vuodelta 1925. Runo Syyspäivä on tästä hyvä esimerkki. Syksy on tässä suoranaisten angstien vertauskuva.

SYYSPÄIVÄ

Syyspäivä seutuun autioon
niin ypöyksinään
kuin lapsi suureen tupahan
on jäänyt itkemään.

Sen paiste orvon riutuva
käy sänkeen hiljalleen,
se järviin tummiin tuijottaa
ja metsäin murheeseen.

Mua ahdistaa tää autius
ja vilu outo tää,
kuin vaimot ventovierahat
veet kylmät hymyää.

(Varjoleikki 1925)

Sama toistuu vieläkin voimakkaampana runossa Talvisydän. Pessimismi suorastaan maksimoituu tämän runon kuvissa.

Kaukaisen tuulen (1932) runossa Talviyö runon minä taas hakee pessimismin kielikuvat talvesta: "Mun sydämeni mykän, aution, on talvi täyttänyt, ja tuuli soi sen eteen kinoksia vierittäin." Talvi voi toki olla myös joskus Vuorelalla valoisankin tunnelman luoja, mutta silloin lähestytäänkin jo kevättä, kuten runossa Hankiaamuna. Tässä runossa tulee esiin suorastaan lapsenomainen riemu siitä, että aurinko on voittamassa talven vallan. Mutta ei tämäkään runo ole niin paljon luonnonkuvaus kuin tunnelman tai sieluntilan kuvaus.

HANKIAAMUNA

Kuin terve lapsi vuoteellaan
nyt aamu ilakoi.
Maan sauhut kohoo korkeuteen
ja hanget, hanget soi.

Ken hiihtomies tuo lieneekään!
Hän hohtoon hankien
käy onnelliseen unelmaan
käy jäille järvien.

Mä itse olen hiihtomies,
ja kauas matka vie.
Oi, aurinko, sun kirkkautes
vie suora viittatie.

(Kaukainen tuuli 1932)

Suo esiintyy Vuorelan runoissa myös usein pessimismin tai ainakin melankolian kuvana. Näin on runossa *Suo Täältä kaukana* -kokoelmasta. Runo jakaantuu kahteen osaan. Ensimmäinen säkeistö on luonnonkuvausta ja toinen säkeistö on taas runon minän epätoivon kuvausta. Vuorela on kuitenkin tässä runossa ehkä liian osoitteleva, kun hän kirjoittaa: "Mun sieluni on aava rahkasuo, sen yli epätoivo puhaltaa". (Tässä hän on unohtanut Goethen ohjeen: "Bilde Künstler, rede nicht!") Aivan samaan tapaan suo tulee esiin 25 vuotta myöhemmin kokoelmassa *Korpien takaa* (1948) runossa *Suolla*.

SUOLLA

Minä harhaan suurella suolla,
sen kattona pilvet on.
On raskas harteilla taakka,
elon räme on rannaton.

Vain varpujen valitus kuuluu,
minun sieluni murheeseen.
Yön pimeys korvet peittää
ja nevojen sammaleen.

(Korpien takaa 1948)

Vastaavia esimerkkejä hänen runoudestaan voi löytää useita muitakin.

Mitä siis luontoon tuleviin elementteihin Vuorelan runoudessa tulee niin enemmän kuin luonnonkuvaajana häntä on pidettävä luontoa kuvastonsa materiaalina käyttävänä runoilijana. Ei esimerkiksi lintu ole hänelle suinkaan tärkeä vain siksi, että se on lintu, vaan siksi, että sillä on oma symboliarvonsa hänen runoissaan. Sama symboliikka ilmenee siinä, että Vuorela on ristitty Korpirastaaksi. Tällä emme suinkaan tarkoita sitä, että hänen kasvopiirteensä muistuttaisivat korpirastasta, vaan sitä,

että hän on korven laulaja, korpitrubaduuri. Vuorelan Korpirastas-runo kokoelmasta *Täältä kaukana*" on jo vuodelta 1927, kun taas hänen *Korpirastas*-valikoimansa ilmestyi vasta 1933. Korpirastas-runossahan runon minä, voitaneen olettaa Vuorela itse, vertaa omaa runoilijan ääntään, ei korpirstaaseen, vaan kyntörastaaseen.

KORPIRASTAS

Vain kaiun korva viipyy hereillään,
päin pohjoisesta ruskot puuntelee.
Soi laulu ihmeellinen yksinään,
ja metsän sielu vaiti kuuntelee.
Kuin pyhittäin laajan salomaan
soi sävel unohtunut helmaan yön.
Oi lintu, uneksija korpien!
Sun äänes purot vierii tulvillaan
koin kirkautta, taakse metsäin vyön
käy näkymätön parvi laulujen.

Mä korven yksinäinen kulkijain
oon täynnä koditonta ikävää. -
Mä olen harmaa kyntörastas vain,
vain huilu, joka kuulijatta jää.
Oi lintu, uneksija korpien!
Sun suitsutustas janoo erämaa
kuin sadevettä niityt kuivuneet.
Mun laulujeni kirja hiljainen, -
sen tomu peittää, aika unhoittaa.
On ikuiset vain linnun säveleet.

(Täältä kaukana 1927)

Vuorelan luontoon liittyvä kuvasto on tavattoman rikas. Hän käytti sitä tietysti siksi, että hän tunsu luonnon juuri omimmaksi alueekseen. Urbaanit kuvat puuttuvat hänen tuotannostaan lähes täysin. Vaikka hän vietti värikästä boheemielämää Helsingissä vuosikautia, niin kaupunki ei jättänyt juuri minkäänlaisia jälkiä hänen lyriikkaansa. Vuorela piti linjansa loppuun asti. Hänen runoissaan ei asfaltti kiiltele eivätkä saksofonit remua ravintolassa.

Eroottinen Vuorela

Keskeinen piirre Vuorelan runoissa on hänen voimakas eroottisuutensa. Tämä saattaa kuullostaa yllättävältä, mutta juuri eroottiselta alueelta löytyvät monet Vuorelan parhaat ja hänen peruslaatuaan hyvin kuvaavat runot. Hänen eroottisissa runoissaan on usein mukana leikkimieltä, naisen ja miehen salaliitto äidin tai kylän ämmien pettämiseksi. Jo *Huilunsoittajassa* on osasto Lauluja armaalle. Tosin myös pettymys rakkaudessa on mukana alusta lähtien. *Yön kasvojen* (1923) runo Tule illalla on varmaankin Vuorelan rakkausrunoista loistellaimpia.

TULE ILLALLA

Tule vain, tule vain, tule illalla!
Minä livahdan tuvasta salaa.
Ole vaiti varjossa omenapuun,
Jos äiti aitasta palaa!

Tule vain, tule vain, tule illalla!
Minä asetun ikkunan eteen.
Kun kuu on koivun kohdalla,
heitä kivellä merkki veteen!

Tule vain, tule vain, tule illalla!
Kuje leppeä lempemme vuoksi
on pienen pieni synti vain.
Tuo kirjeitä portin luoksi!

(Yön kasvot 1923)

Tätä runoa kannattaa tarkastella hiukan pitempäänkin. Ensinnäkin sen sointuisuus on runon tunnelmaan täydellisesti sopiva. (Pirjo Koskenperä onkin säveltänyt sen.) Naisen ja miehen salaliitto luo suorastaan kihelmöivän eroottisen jännityksen tähän runoon. Eroottisissa runoissaan Vuorela jättää paljon sanomatta, kuten tässäkin runossa, mutta juuri se luo niihin viehättävyyden. Mielikuvitukselle jää tila leikkiä vapaasti. Aivan samat sävyt löytyvät myös runosta *Prinsessa* ja trubaduuri samasta kokoelmasta. "Tule ikkunan taa, mut varpaillas! - Täällä vahditaan tyttöjen unta. Kuka uskaltaa luo prinsessain sitä uhkaa valtakunta." (Myös tämän runon on Pirjo Koskenperä säveltänyt.)

Ehkä tunnetuin Vuorelan eroottisista runoista on Vävy.

VÄVY

Oli synkeä salo.

Meni tie.

Tuli talo.

Oli loimuava takka.

Oli tyttö.

Oli akka.

Soma puheitten sävy.

Tuli yö. -

Olin vävy.

(Kaukainen tuuli 1932)

Koska allekirjoittanut piti tästä runosta perusteellisen esityksen Vuorelan satavuotisjuhliin liittyneessä seminaarissa, ei ole syytä enää kerrata silloisia ajatuksia. (Ks. Lilja 1991.) Todettakoon, että edelleen voi olla apulaisprofessori Leena Kirstinän kanssa eri mieltä runon tulkinnasta. (Ks. Kirstinä 1984.) Tässä on kyseessä mieluummin yhden yön vävyys kuin avioliiton pohjustus, kuten Kirstinä esittää. Runossa oleva ajatusviiva on ehkä Suomen runouden merkityksellisin ajatusviiva. Tätäkin runoa on pidettävä Vuorelan mestarisaavutusten luokkaan kuuluvana. Vuorela on parhaimmillaan silloin, kun hän käyttää tiivistä ja pakottoman tuntuista ilmaisua, jota ei rasita kailasmainen angstissa piehtarointi tai siljomainen eettisen kilvoittelun vastavirtaan pyristely.

Kullanhuuhtojassa vuodelta 1934 Vuorela ei enää peittele eroottisuuttaan. Vaikka alussa todettiin (ks. s. 6), että biografiset tulkinnat eivät ole välttämättömiä Vuorelan lyriikan tulkinnassa, niin tuntuu vahvasti siltä, että kaksi vuotta aiemmin Laura Sointeen kanssa alkanut rakkaus on tulisten rakkaussonettien taustalla. Sonettien minä on revetä rakkaudentunnustuksiinsa. Kun Petrarca aikoinaan kirjoitti sonetit Lauralleen, niin ilmeisesti Vuorelakin päätti kirjoittaa omat sonettinsa omalle Lauralleen. Tämä oli samalla uuden muodon käyttöä hänen lyriikassaan. Kokoelman kaikki runot ovat sonetteja. Aivan virheettömän säännönmukaisesti Vuorela ei aina sonettejaan rakenna, mutta enimmäkseen hän käyttää onnistuneesti sonettiin kuuluvaa viisipolvista jambia.

Vuorelan soneteissa rakastetulleen tehdään ilmeisesti suutelemisen jos ei maailman- niin ainakin Suomen ennätys. "Sain sata suudelmaa, mä äsken sulta, mä jälleen sata ryöstän niitä kulta, ja sitten sata, sata uudelleen." Tai toisessa sonetissa

intohimoinen runon minä anoo: "Suo monta, monta, monta suudelmaa! Tai suotta niitä laskea on perin." Arvattavaksi jää paljonko on kolme kertaa monta. Kokoelman kaikki sonetit eivät kuitenkaan ole rakkaussonetteja. *Kullanhuuhtajat* on yksi perin harvoista pelkästään sonetteja sisältävistä suomalaisista runoteoksista. *Kullanhuuhtojan* ilmestyessä oli suomalaisessa lyriikassa ilmestynyt vain kaksi sonettikokoelmaa. Määrä ei ole siitä ainakaan olennaisesti lisääntynyt. Vaikka Kupiainen moittii Vuorelan sonetteja osin teennäisiksi, niin antaa hän toki niille myös tunnustusta. Hiukan ihmeellistä on se, että Kupiainen nostaa Vuorelan soneteista parhaimmaksi sen, jossa Vuorela eniten poikkeaa sonetin viisipolvisesta jambista.

Romanttinen vaeltaja

Vuorelan lyriikan keskeispiirteisiin on luettava myös hänen romanttinen vaellusmotiivinsa. Tämäkin tulee esiin jo Vuorelan esikoiskokoelmassa. Vuorela runoilee: "Kulkuri olen minä aina ollut, kulkuri olen minä nytkin! Näithän varsani valkoharjan juuri mä seinään kytkin!" Enimmäkseen Vuorelan vaeltaja on onnellinen ja huoleton kulkumies, kuten juuri *Varjoleikki* -kokoelman (1925) runossa Onnellinen vaeltaja.

ONNELLINEN VAELTAJA

Taivas on korkea, pilvien tie on pitkä,
maa vain on matalalla.
Mieli on kevyt kuin valkoinen huivi
ylistuvan ikkunalla.

Taivas on korkea, pilven tie on pitkä,
hämärtää jo vainiolla.
Kaikilla muilla on murheita,
mun vain on hyvä olla.

Taivas on korkea, pilven tie on pitkä,
vaeltelen maailmalla.
Haaveet on hauskat kuin pääskysten pesät
tuulentuvan räystäään alla.

(Varjoleikki 1925)

Suoranainen elämän riemu polttaa *Silkki kauppiaan* nuoren miehen verta: "Poika lähti, repun olalleen löi, vielä toiseenkin taloon silkin möi. Oli leveä reppu, tie kapeaa, mut nuori veri polttavaa."

Vävy-runo liittyy samaan Vuorelan romanttiseen kulkuri-motiiviin ja juuri tähän voi perustaa sen, että siinä on kyse niin sanotusta yhden yön vävydestä, joka on vävyden muodoista juuri vaeltajalle tai kulkurille sopivampi kuin juurevaksi talon isännäksi asettuminen.

Vuorelan vaeltaja on usein huoleton jätkä, joka ei anna nostalgian vaivata itseään, kuten runossa Jätjän koti kokoelmasta *Unhoituksen maa*. Kotiin palaava jätkä löytää ränsistyneen kotinsa. "On tupa ränsistynyt, ja sauna - missä lie? Joka paikan täyttää ohdake, hitto vie! Veräjänpieli kaatuu, kun hiukan koskettaa. Pois jätkä kulkee, paatuu ja polttaa tupakkaa." Vuorelan samassa kokoelmassa on myös runo, jossa kulkurin osa nähdään kaikkea muuta kuin romanttisessa valossa. Kulkukoira-runo kuvaa kuolemaa tekevää Hukka-nimistä kulkukoiraa eli ihmistä tietenkin. Runon säälittelevän surkeaa sävyä pehmentää kuitenkin vuorelamainen yllättävän ironinen loppu: "Sentään haikealta tuntuu täältä ero. - Liekö maksettuna edes koiravero."

Vaeltaja-motiiviin liittyy Vuorelan runoissa joskus nostalginen kaipuu kotiin. Se näkyy jo Vuorelan varhaisissa kokoelmissa, mutta vaeltajan dualistisuus, toisaalta tien houkutus, joka muuten kävi Vuorelalle itselleenkin Jukojärven koululla opettajan virassakin vielä joskus ylivoimaiseksi, ja toisaalta nostalgia kotiseudulle tulee ehkä selvimmin esiin kokoelmassa *Tie ja vaeltaja*. Runossa Huoleton vaeltaja Vuorelan nuoruuden romanttinen kulkuri vaeltaa edelleen onnellisena runoilijan huilu repussa. Mutta samassa repussa ovat myös kotiseudun vuoret. Vuorelan vaeltajaa voi lohduttaa myös muisto tapaamastaan naisesta, kuten Korpitiellä-runossa, jossa 56-vuotias runoilija kannustaa vielä eroksensa intohimoiseen menoon.

KORPITIELLÄ

Kun korpitiellä kuljen,
minuun sielus kuvastuu,
kun silmäni mä suljen,
sun silmäs hohtaa, hymyy suu.

Sä kuiskaat korvaan: kulta!
mä riemusta vapisen.
On vereni täynnä tulta,
mä hymyäs suutelen.

(Tie ja vaeltaja 1945)

Samassa kokoelmassa on myös koko elämän vaelluksena näkevä runo Vaellus, jossa Vuorela laajentaa hänelle epätyypillisesti panoraamansa globaaliseksi tundralta etelän valtamerille; runo ei tietenkään ole maantieteellinen kuvaus, vaan tässäkin luonnonkuvat muuttuvat runon kuviksi ja sielun peilleiksi.

Tilinteko

Vuorelan viimeisissä teoksissa vaellus-motiivi saa yhä enemmän tilinteon piirteitä. Huoleton kulkuri katoaa ja tilalle tulee resignoitunut vaeltaja. Hänen kolmessa viimeisessä kokoelmassaan *Puut ajattelevat*, *Kiurun portaat* ja postuumissa *Siintää himmeyden metsät* on useita tällaisia runoja. *Puut ajattelevat* -kokoelmassa ihminen kulkee harhan mailla matkalla Tyhjiydenjärven rantaan. Samassa kokoelmassa Vuorela kehottaa jättämään melun ja menemään vuorille ja ottamaan oppia kuun yksinäisestä vaelluksesta. Jonkinlaisena toivottomuuden testamenttina voi nähdä kokoelman runon Askel lyhenee.

ASKEL lyhenee,
ihminen poistuu.
Lintu putoaa
oksaltaan.
Rikkaudesta jää
paljon romua.
Väkevyydestä
suuret luut.

(Puut ajattelevat 1967)

Samoja synkkiä vaellusrunoja löytyy myös *Kiurun portaista*: "Murhe minne olet matkalla? Vaellat tietönmässä maassa." Tai toisessa runossa: "Viluin tie autiomaassa. Loputon vaellus pölypilven saattamana." Sama toistuu myös kokoelmassa *Siintää himmeyden metsät*. Runossa Eksymme Vuorela osoittaa meidän kaikkien olevan matkalla näennäistiedon Hölmölään. Tuuli on kaatanut tienviitan sinne, mutta sinne me kaikki osaamme. Runossa Väsynyt tuntuu jo kaikki menetetyltä: yksinäisen kulkijan toivo on tyrehtynyt ja hän huokaa sammuvaan leplkkoon.

Joka tapauksessa vaellus-motiivi on keskeinen Vuorelan lyriikassa. Se vain muuttuu hänen tuotannossaan abstraktimpaan suuntaan. Huolettomasta, tyttöjä viettelevästä kulkuri-pojasta tulee elämänvaellustaan tilittävä viisas vanhus, jonka äänenpainot tuntuvat joskus yllättävänkin katkerilta. Uskonnollista sävyä näissä runoissa ei juuri ole, mutta vanheneva Vuorela pohti asioita uskonnolliseltakin kannalta. Vuorelan entinen työtoveri opettaja Lea Riihimäki löysi vuonna 1989 Uotin parantolasta Lempäälästä, jossa Vuorela usein vieraili, tämän uskonnollisia runoja. Vuonna 1960 Vuorela kirjoitti parantolan vieraskirjaan runon Älä nuku, Vapahtaja.

Minä huudan syvyydestä,
olen hukkuva laivamies.
Lyö kasvoille raivoisa meri,
Kätten haavoista vuotaa veri.
Älä nuku, Vapahtaja!

Synkkä pimeys kaiken peittää,
kuolonvarjot saartavat mun.
Minut painaa syntien taakka
hamaan kadotukseen saakka.
Älä nuku, Vapahtaja!

Jeesus saavu aaltoja pitkin,
kätes ristiinnaulittu suo.
Myrskylinnun siivin kannan
minut kotiin, rauhasi anna.
Älä nuku, Vapahtaja!

Vuorelan runoissa ei näin selkeää uskonnollista ja suoranaista kuolemanpelon leimaamaa hätää ole, mutta viitteitä tähän suuntaan on jo hänen ensimmäisessä kokoelmassaan runoissa Pelko ja Ikävä. Niissä on nähtävissä ekspressionistisia piirteitä jo ennen Kailaan vastaavia runoja. Vuorela ja Kailashan olivat sittemmin Vuorelan boheemikaudella läheiset ystävät. Nämä runot yhdessä Odotus-runon kanssa ovat myös sikäli merkittäviä, että ne edustavat modernia, vapaamittaista ilmaisua Vuorelan ensimmäisessä kokoelmassa. Vuorelahan palasi vapaaseen mittaan suurem-
massa määrin vasta kolmessa viimeisessä kokoelmassaan. Runo Satu mustasta härästä kokoelmassa *Yön kasvot* (1923) edustaa samaa tyyppiä kuin Pelko ja Ikäväkin, metafyyssisen pelon ja kauhun tunnetta. Mutta yhtä pitkälle kuin Kailas Vuorela ei koskaan mene angstinsa kanssa. Vaikuttava on myös kansanrunonomainen Painajaisuni, jossa runon minä käy unessa tuonen mailla. Runon loppu on taas nerokasta Vuorelaa: "Kulkiko kuka jälessä? - Reki luisti, luut kalisi". Hyytävydessään ja niukkuudessaan säkeet ovat mestarillisia.

PAINAJAISUNI

- Mitä näit sä yöllä unta?
- Näin mä tuvan tuonen mailla

- Näkyikö tuvasta tulta?
- Pimeä pihalle paistoi.

- Oliko ovessa telki?
- Ovi auki ammotteli.

- Kuka haasteli sinulle?
- Sopelta ärähti sokko.

- Mitä sait sanoneheksi?
- Kysäisin kylähän tietä.

- Kuka saatteli sinua?
- Kolkko koiran haukkuminen.

- Etkö peljännyt petoa?
- Hiihätin hikehen pääni.

- Kulkiko kuka jälessä?
- Reki luisti, luut kalisi.

(Silkkikauppias 1926)

Uno Kailaan vaikutus näkyy mitä selvimmin *Kaukaisen tuulen* sikermässä Ohdake kukki. Sen ahdistus ja toisaalta riemu eivät kuitenkaan oikein vakuuta. Eivät nämäkään säkeet ole toki huonosti kirjoitettuja, mutta vaikutelmaksi jää, että Vuorela taistelee niissä ominta laatuaan vastaan. Saman kokoelman runo Tuulentupa osoittaa, milloin Vuorela on parhaimmillaan. Hän on sitä silloin, kun hän ilmaisee lyhyesti, pakottomasti, kansanlaulunomaisesti, ikään kuin improvisoiden hetken tunnelman.

TUULENTUPA

Minä menin hattuni alle
 ja lähdin maailmalle
 pois köyhyyttä pakohon.
 Tein tuulentuvan, tein talon,
 sain lahjaksi päivänvalon
 ja ilmaisen kuutamon.

(Kaukainen tuuli 1932)

1950-luvun lopulla näytti jo siltä, että Vuorela olisi ajautumassa eräänlaiseen umpikujaan. Vuonna 1958 ilmestynyt *Tikan kannel* sisälsi lähinnä lapsille sopivia, jokseenkin vanhanaikaisia runoja. Kokoelman runoista monet olivat ilmestyneet jo

aiemmin. Vuorela oli tällöin jo 69-vuotias, joten hän olisi toki voinut vetäytyä ansaittuun viisaan lepoon, mutta hän ei halunnut sitä. Olikin varmasti suuri yllätys, kun Vuorela julkaisi vuonna 1967, siis 78-vuotiaana uuden ja aivan uudenlaisen kokoelman *Puut ajattelevat*. Vuorelan runon rakenne ja sisältökin muuttuivat radikaalisti tässä kokoelmassa. Säe on lyhentynyt usein vain yhdeksi sanaksi, riimit ovat kadonneet ja iloisen huilunsoittajan tilalle on tullut mietiskelevä ja paljolti itseensä ja ihmisiin pettynyt pohtiija. Yksi on kuitenkin säilynyt: kielikuvansa Vuorela hakee edelleen luonnosta.

Sama linja jatkuu 1971, siis vuotta ennen kuolemaa, ilmestyneessä *Kiurun portais-
sa*, jolloin Vuorela oli 82-vuotias. (Liekö toista suomalaislyyrikkoa, joka olisi 82-
vuotiaana julkaissut uuden runokokoelman. Helvi Hämäläinen oli 80-vuotias, kun hän
1987 julkaisi Finlandia-palkinnon saaneen runokokoelmansa *Sukupolvien unta*.)
Tämäkin kokoelma on vapaamittainen, lyhytsäkeinen ja perussävyltään pohdiskeleva.
Ei ole tiedossa, tarkoittiko Vuorela kokoelmaan viimeiseksi sijoittamansa runon
elämänsä tilinteoksi. Ehkäpä se sitä on.

UNOHDETTUANI

kaiken
kirjasta oppimani,
olin onnellinen.
Suuret luulot
eivät kuuluneet
enää
minulle.
Viisauden ovella
ei ollut enää
vartiota.
Tuuli tuli
ja
meni.

(Kiurun portaat 1971)

Vuorelan postuumi eli kuolemanjälkeinen kokoelma on *Süntää himmeyden metsät* vuodelta 1975. Siihen valitut runot ovat samaan ryhmään kuuluvia kuin kahden edellisenkin kokoelman eli edustavat muodoltaan moderneinta Vuorelaa.

Kaiken kaikkiaan voimme todeta, että Vuorelan tuotanto on aarreaitta, josta riittää ammentamista pitkäksi aikaa. Hän on epäilemättä runonlaulajien sukua, sillä hänen parhaat runonsa tulevat hyvin kaukaa ja hyvin syvältä. Vaikka hänen runoudes-
saan on tummiakin sävyjä, niin hän on kuitenkin pohjimmiltaan, kuten Kupiainenkin

sanoo, ikuinen nuorukainen. Päälimmäiseksi jää tunne rehdistä miehestä, joka soittaa huilullaan itsensä ja muiden iloksi. Hän on tunteen ja tunnelman mestari. Vaikka hänen tarkastelupisteensä pysyi loppuun asti korpikylässä, niin hänen havaintonsa olivat rikkaita. Siltä vuorelta, josta hän maailmaa tarkasteli, näki kauas ja selvästi. Pienessä runossa voi olla suuri maailma.

KIRJALLISUUTTA

1. Einari Vuorelan tuotantoa

Huilunsoittaja. Porvoo 1919.

Keväthartaus. Jyväskylä 1921.

Kevätlaulu maakylästä. Jyväskylä 1922.

(Uusittu painos Porvoo 1971.)

Yön kasvot. Jyväskylä 1923.

Varjoleikki. Helsinki 1925.

Kahden ladun poikki. Helsinki 1926.

Silkkikauppias. Jyväskylä 1926.

Täältä kaukana. Porvoo 1927.

Kolmen teinin lauluja (Yhdessä Heikki Asunnan ja Martti Merenmaan kanssa).

Jyväskylä 1928.

Kaukainen tuuli. Jyväskylä 1932.

Korpirastas (valikoima). Jyväskylä 1933.

Kullanhuuhtoja. Porvoo 1934.

Unhoituksen maa. Porvoo 1937.

Turhuuden mylly. Porvoo 1939.

Unhon kukka. Porvoo 1944.

Tie ja vaeltaja. Porvoo 1945.

Runoja (valikoima). Porvoo 1947.

Korpien takaa. Porvoo 1948.

Veräjätapu. Porvoo 1952.

Tikan kannel (valikoima). Porvoo 1958.

Valikoima runoja. Suomalainen Parnasso. Porvoo 1958.

Runot (valikoima). Porvoo 1966. Toinen laajennettu painos.

Puut ajattelevat. Porvoo 1967.

Kiurun portaat. Porvoo 1971.

Siintää himmeyden metsät. Porvoo 1975.

Runot. Valikoima yhdeksästätoista kokoelmasta. 2. laajennettu painos. Juva 1979.

2. Muu kirjallisuus

- Anhava 1953 Anhava, Tuomas, Lyyrillisestä. Kolme Einari Vuorelan runoa. Parnasso I/1953.
- Havu 1976 Havu, Toini, Einari Vuorela, runoilija, maalari, muusikko. Kirjailijat puhuvat. Vaasa.
- Kirstinä 1984 Kirstinä, Leena, Epämääräisyyskohta teoksen rakenteen ominaisuutena Roman Ingardenin ja Wolfgang Iserin mukaan. Tampere.
- Koskimies 1933 Koskimies, Rafael, Korpirastas-valikoiman esipuhe. Jyväskylä.
- Koskimies 1946 Koskimies, Rafael, Runot-valikoiman esipuhe. Porvoo.
- Koskimies 1949 Koskimies, Rafael, Elävä kansalliskirjallisuus III. Helsinki.
- Kupiainen 1948 Kupiainen, Unto, Suomalainen lyriikka Juhani Siljosta Kaarlo Sarkiaan. Porvoo.
- Lilja 1991 Lilja, Pekka, Einari Vuorelan runo "Vävy". Keuruun joulukuun 1991. Keuruu.
- Oinonen 1947 Oinonen, Yrjö, Runoja-valikoiman esipuhe. Porvoo.

3. Painamattomat lähteet

- Knuuttila 1980 Knuuttila, Unelma, Keurusseutu Einari Vuorelan tuotannossa. Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto, Kirjallisuuden laitos.